

The Impact of the Institutional Mechanism on Ensuring the Development of Legal Awareness of Public Services

UDC: 351.02

DOI: <https://doi.org/10.15421/152325>**Snizhko Dmytro**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-0003-7538>, notar.snezhko@gmail.com*Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)*

Abstract

The article analyzes the impact of the modern institutional framework on the development of the legal consciousness of domestic public servants, which does not meet the new challenges of social transformation and globalization trends. One of the reasons is the full-scale Russian aggression against Ukraine, the temporary occupation of the territories, the forced internal and external displacement of the population that lived in the war zone, which negatively affected both the socio-economic condition of public servants and the regulatory and legal support for the growth of their professionalism. This gave rise to the presence of systemic contradictions, the inertia of integration into modern institutional associations, and an underestimation of the level of influence of informal institutions on the main trends in the development of the civil service.

The author of the article identifies the main aspects of the transformation of the institutional mechanism from state administration to public administration and its impact on the professional growth of public servants, particularly in the field of legal awareness and legal culture development.

A SWOT-analysis of the institutional mechanism was conducted and the main factors influencing the internal and external environment on the development of legal awareness were determined. In order to improve the existing situation, the main areas of regulation of the institutional mechanism through the development of legal awareness of public servants are proposed, among which it is possible to highlight the strengthening of the role of formal institutions in the field of public management and administration, the system of ensuring the participation of public servants in democratic governance, stimulating development and creating a value-motivational component for preserving and compliance with the norms and rules of informal institutions in the field of public administration.

Thus, the article examines how the effective functioning of the institutional mechanism affects the development of legal awareness of public servants, which is an important factor in ensuring the professionalism of personnel in the public service. It is the effective relationship between traditional institutions and modern institutions of civil society that is the catalyst for the formation of an effective institutional mechanism for ensuring the development of legal awareness of public servants in the context of civil service reform and the context of democratic governance.

Keywords: public servant, public administration reform, mechanisms of development of legal consciousness, legal consciousness, public administration

Вплив інституціонального механізму на забезпечення розвитку правової свідомості публічних службовців

Сніжко Дмитро*Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)*

Анотація

В статті здійснено аналіз впливу сучасної інституційної бази на розвиток правової свідомості вітчизняних публічних службовців, який не відповідає новим викликам суспільної трансформації, глобалізаційним тенденціям. Одним з причин є повномасштабна російська агресія в Україну, тимчасова окупація територій, вимушене внутрішнє та зовнішнє переміщення населення, яке проживало в зоні бойових дій, що негативно вплинуло як на соціально-економічний стан публічних службовців, так і на нормативно-правове забезпечення зростання їх професіоналізму. Це породило наявність системних суперечностей, інертність інтеграції в сучасні інституціональні об'єднання та недооцінку рівня впливу неформальних інститутів на основні тенденції розвитку державної служби, кадрову плинність у цій сфері діяльності.

Автором статті визначено основні аспекти трансформації інституціонального механізму з державного управління в публічне управління та його вплив на професійне зростання публічних службовців, зокрема у сфері розвитку правової свідомості та правової культури.

Проведено SWOT-аналіз інституціонального механізму та визначено основні компоненти впливу внутрішнього та зовнішнього середовища на розвиток правової свідомості. Для покращення наявної ситуації запропоновані основні напрями вдосконалення інституціонального механізму на розвиток правової свідомості публічних службовців, серед яких можна виділити посилення ролі формальних інститутів у сфері публічного управління та адміністрування, забезпечення участі публічних службовців у демократичному врядуванні, стимулювання розвитку та створення ціннісно-мотиваційної компоненти для збереження і дотримання норм і правил участі неформальних інститутів у сфері публічного управління.

Таким чином в статті досліджено, як впливає ефективне функціонування інституціонального механізму на розвиток правової свідомості публічних службовців, що є важливим чинником забезпечення професіоналізму персоналу на державній службі. Саме дієвий взаємозв'язок між традиційними інститутами і сучасними інститутами громадянського суспільства є каталізатором формування ефективного інституціонального механізму забезпечення розвитку правової свідомості публічних службовців в умовах реформування державної служби та контексті євроінтеграційних процесів задля реалізації демократичного врядування в Україні.

Ключові слова: державний службовець, реформування державного управління, механізми розвитку правосвідомості, правосвідомість, публічний службовець, публічне управління

Стаття надійшла / Article arrived: 30.07.2023

Схвалено до друку / Accepted: 08.08.2023

Вступ.

Сучасне українське суспільство, не зважаючи на глобальні виклики та загрози, нині в умовах євроінтеграційних процесів консолідувало зусилля всіх інститутів громадянського суспільства, влади та населення на боротьбу із запеклим зовнішнім ворогом – країною-агресоркою росією, й перебуває на стадії стрімкого розвитку. За таких тенденцій та умов, що характерні процесу реформації, вивчення проблеми та значення правосвідомості публічних службовців є дуже актуальним. Швидка трансформація європейських підходів, принципів, технологій належного публічного врядування, що невинно має здійснюватися в державному управлінні, відповідно сприяє впливу інституційного забезпечення на зміну правосвідомості публічних службовців. Суспільство та держава прагне прийняття більш сучасних принципів розвитку професійної правосвідомості публічних службовців, а відповідно й розвитку громадянського суспільства. На етапі побудови демократичної правової держави, в першу чергу, зазнають змін суспільні погляди на публічне управління, дотримання в ньому правових норм та процесів демократичного врядування. Така зміна поглядів, передусім, впливає на зміну відносин між публічними службовцями й населенням, якому вони надають адміністративні послуги. Таким чином зростає роль тих ідеалів у публічному управлінні та адмініструванні (далі – ПУА), прагнути до яких закликає світова громада.

Прагнення до адміністративного ідеалу завжди було характерною рисою правової свідомості українців. Під поняттям «правовий ідеал» слід розуміти цілісний зразок правової системи в реалізації публічного управління та адміністрування, який міг би вважатися доскональним. Для досягнення правового ідеалу слід розуміти роль самих правових норм в цьому процесі розвитку правової свідомості, адже публічне право – основна складова реформації державного управління публічне управління (Барабаш, 2017, с. 152).

Тож актуальність статті підтверджується необхідністю дослідження впливу інституціонального механізму на розвиток правової свідомості публічних службовців як одного з найбільш ефективних засобів реформування державного управління в публічне управління, державної служби в публічну службу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що проблема забезпечення професійного розвитку є актуальною для таких вітчизняних науковців з юриспруденції

та державного управління як: Л. Антонової, Т. Василевської (2022), Т. Гарасимова, В. Голубь, Л. Гонюкової, О. Данильяна, Ю. Дмитрієнко, О. Деменко, Д. Єрмоленка, Ю. Калиновського, М. Кельмана, В. Коновалової, С. Кравченка (2009), Л. Кушинської, Н. Ларіної (2022), В. Мужа (2015), П. Рабіновича, А. Рачинського (2022), І. Омельчука, О. Скакуна, С. Сливка, С. Хаджирадєвої та ін. (2020). Також ми відзначаємо часткове зростання досліджень з правової свідомості державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад в системі права, що виступає важливим чинником розвитку теоретичних засад даного питання, відповідності європейським стандартам. На недосконалість сучасної інституційної бази щодо розвитку правової свідомості населення, юристів, суддів, наголошують такі відомі українські науковці як М. Антонович, В. Базарник, О. Барабаш (2017), О. Гринь, О. Донченко (2014), О. Косиця, Н. Корчак (2014), М. Леськова, В. Леськов, І. Онищук, І. Осика, Г. Савош, Л. Сорокіна, О. Ткаля. Вчені зазначають, що Україна, вступивши на шлях розбудови суспільних відносин в усіх сферах діяльності, зіштовхнулася з проблемами інституціонального характеру, а саме: повільною адаптацією інституцій до умов вітчизняної системи державного управління, незадовільною модифікацією старих і формуванням нових інститутів, неузгодженістю системи регулювання інституцій та інститутів з традиційними відносинами у правовій системі, відсутністю комплексного бачення концептуальних засад інституціонального забезпечення розвитку професійної правосвідомості працівників органів прокуратури. Однак, недостатньо праць вітчизняних науковців щодо розвитку професійної правосвідомості публічних службовців (Сніжко, 2022, с. 542). При тому, що рівень правосвідомості публічних службовців залежить від певних чинників і впливає на підвищення якості надання адміністративних послуг населенню. Кожен публічний службовець у своїй професійній діяльності має жадати професійного розвитку, вміти бачити перед собою певну мету, і безумовно, зобов'язати себе освоювати нові знання та вміння реалізовувати державну політику у сфері публічного управління та адміністрування на засадах правової системи (Сніжко, & Ларіна, 2021, с. 15).

Мета статті – розкрити вплив сучасного інституціонального механізму на розвиток правової свідомості публічних службовців України, який би відповідав новим викликам суспільної трансформації, глобалізаційним тенденціям.

Виклад основного матеріалу.

На думку дослідників, як ми зазначили вище, інституціональне середовище державного управління не відповідає повною мірою новим викликам в умовах його реформування в публічне управління через наявність значного потенціалу системних суперечностей, що виникають через низьку адаптованість до сучасних реалій, які залишились у спадок від командно-адміністративної системи централізованого управління, через слабку здатність активно вливатись у відтворювальний процес інститутів, породжених трансформаційними змінами.

Аналіз наукових праць вітчизняних дослідників сприяв виокремленню неналежного рівня сформованості інституційної бази. Створено лише формальний інституційний каркас забезпечення професійного розвитку державних та публічних службовців, тоді як інституційне середовище має неповний набір інструментів розвитку їх правової свідомості.

Результати недосконалості сучасного інституційного середовища в сфері ПУА визначається високим рівнем соціальної нестабільності, відсутністю актуальності впроваджуваних інституціонально-правових змін для більшої частини населення, зниженням контролю за дотриманням правових норм, інституціоналізацією неформальних і неправових типів соціальних взаємодій, слабкістю протестного потенціалу агентів соціальних змін, які зіткнулися з порушенням формальних правил службових відносин на державній службі (Корчак, & Пархоменко-Куцевіл, 2021).

Недостатній рівень інституційного забезпечення проведених реформ у державному управлінні спричинено недооцінкою впливу неформальних інститутів (звичаїв, традицій), значною інертністю розвитку громадянського суспільства у 2020-2021 роках.

С. Хаджирадева, А. Рачинський зосереджують увагу на потребі формування і впровадження дієвого інституціонального механізму в ПУА, який забезпечив би розвиток професійного розвитку публічних службовців в умовах воєнного стану в Україні, що зумовлено залежністю національної безпеки країни та її регіонів від якості професіоналізації кадрового ресурсу на всіх рівнях (Рачинський, 2022; Khadzhyradieva, Docsenko, Sitsinska, Baiun, & Pukir, 2020).

Л. Гонюкова, Н. Ларіна до інституціональних проблем відносять відсутність питання професійного розвитку публічних службовців як серед провайдерів, так і серед стейхолдерів, які є основними замовниками освітніх

послуг щодо професійного навчання своїх працівників. Однак незважаючи на те, що розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2017 року № 974 щодо реалізації Концепції реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад діє у системі вищої та післядипломної освіти понад шість років, забезпечення підготовки публічних службовців з розвитку правової свідомості відсутнє (Гонюкова, Ларіна, & Ларін, 2022, с. 372).

Н. Корчак, акцентує увагу на концептах організаційно-правового та ціннісно-правового механізмів у забезпеченні професійного розвитку публічних службовців із запобігання та протидії корупції на державній службі та в службі в органах місцевого самоврядування (Корчак, 2014, с. 132).

Аналізуючи проблеми інституціонального механізму у забезпеченні розвитку правосвідомості публічних службовців, ми можемо зробити висновок, що сучасний стан інституційної бази не відповідає новим викликам суспільних трансформацій, спричинених глобалізаційними тенденціями, війною в Україні через наявність системних суперечностей, інертність інтеграції в сучасні інституціональні об'єднання та недооцінку рівня впливу неформальних інститутів, таких як традиції, звичаї та стереотипи поведінки.

Розвиток правової свідомості кожного індивіда поширюватиметься і впливатиме на все суспільство, та навпаки, принципи розвитку правосвідомості всього суспільства можуть впливати на окрему людину. З цього твердження випливає такий чинник – бажання держави створювати умови для підвищення рівня правової свідомості населення нерозривно пов'язане з умовами розвитку професійної правової свідомості публічних службовців. Для реалізації цих умов необхідне встановлення довіри з боку народу до вітчизняних публічних службовців, які, реалізуючи державну політику в умовах реформування державного управління, надають якісні публічні послуги населенню (Барабаш, 2017, с. 69). Цей процес є дуже складним, адже потребує зусиль не тільки з боку органів влади, а й з боку всіх інших складових держави: інститутів громадянського суспільства, підприємств, установ, кожної людини окремо. Налагодження функціонування нормативно-правової системи у сфері державного управління неможливе без якісно працюючої системи громадянського суспільства.

Результати соціологічного дослідження МБФ «Планета Взаємодопомоги» свідчить, що 40 % українців бажають та вважають за необхідне підвищити свої знання у сфері права та правового регулювання. В деякому сенсі рівень правової свідомості залежить від політичної еліти, бо саме вона в законному порядку вирішує, які ідеї, в якій мірі треба доносити до громади. Отже, забезпечення інтересів населення можливе тільки за дотримання в суворому порядку демократичних принципів політичною елітою в процесі функціонування демократичної системи врядування.

Гринь О. та Донченко О. також стверджують про значний вплив професійної правосвідомості публічних службовців на якість надання адміністративних послуг населенню, зростання правової культури у всіх суб'єктів публічного управління. Цим пояснюється специфічна

риса правосвідомості як складової частини інституціонального механізму, вплив якої не обмежений будь-якою однією стадією (фазою), вона присутня на всіх етапах реалізації механізму (Гринь, & Донченко, 2014, с. 8-9).

Водночас на ефективність державного управління впливають як базові, так і небазові інститути, як формальні, так і неформальні інституції, а інституціональний механізм має забезпечити вирішення поставлених завдань і реалізацію програм з формування та ефективного функціонування політики розвитку правосвідомості публічних службовців. Щоб виокремити основні фактори внутрішнього середовища інституціонального механізму на забезпечення розвитку правосвідомості публічних службовців звернемося до нашого SWOT- та PEST-аналіз впливу внутрішнього середовища на їх розвиток.

Таблиця 1

Результати проведеного SWOT-аналізу впливу внутрішнього середовища на розвиток правосвідомості публічних службовців

Сильні сторони	Слабкі сторони
Державна підтримка розвитку професіоналізації публічних службовців в контексті реалізації концепції про професійний розвиток ДС та ОМС, що може позитивно вплинути на розвиток їх правосвідомості	Нав'язування невірних правових понять, які негативно впливають на розвиток понятійного поля в ПУА
Високий потенціал провайдерів, які забезпечують професійний розвиток державних службовців та посадових осіб МС	Недосконалість нормативно-правової бази та правової культури з розвитку правосвідомості публічних службовців
Стрімкий зріст правової свідомості населення та публічних службовців України в умовах війни, євроінтеграційних процесів в Україні	Відсутність функціонування ціннісно-правового механізму підтримки провайдерів та стейкхолдерів
Підвищення якості надання адміністративних послуг населенню в умовах воєнного стану в Україні засобами е-урядування	Високий рівень соціальної нестабільності в сфері ПУА, зниження контролю за дотриманням правових норм
Створення сприятливого середовища для розвитку трансформаційних змін інституціональному механізму з орієнтованістю на європейське майбутнє	Принципи правової ідеології в ПУА відповідають застарілим тенденціям розвитку суспільства, спостерігається фактор спрямованості популяризації сучасної правової ідеології переважно на молодь
Підвищення конкурентоспроможності між публічними службовцями, провайдерами, які готують магістрів та підвищують професійний розвиток публічних службовців, що може стати елементами інститутів контролю, аудиту та наукових досліджень у розвитку правосвідомості публічних службовців	Відсутність актуальності впроваджуваних інституціонально-правових змін для більшої частини публічних службовців
Наявність ціннісно-правової та ціннісно-мотиваційної складових у демократичних цінностях суспільства, що може стати базовою основою у розвитку правосвідомості публічних службовців	Невизначеність соціального та правового ідеалу – характерна риса українського менталітету.
Активізація роботи ПГС з розвитку правосвідомості публічних службовців в контексті реалізації євроінтеграційних підходів	Недосконалість інституціоналізації неформальних і неправих типів соціальних взаємодій
Наявність у змісті розвитку професійної правосвідомості публічних службовців духовної складової, традицій українського народу, його історичних цінностей(менталітету)	Слабкість протестного потенціалу агентів соціальних змін, які зіткнулися з порушенням формальних правил службових відносин на державній службі

Як бачимо з таблиці серед основних чинників, які відображають сильні сторони інституціонального механізму забезпечення розвитку правосвідомості публічних службовців, нами виділені високий рівень підтримки державою професійного розвитку публічних службовців, високий потенціал провайдерів у сфері вищої та післядипломної освіти, високий рівень конкурентоспроможності провайдерів та ін., що як елементи інститутів держави створюють сприятливе середовище для розвитку правосвідомості публічних службовців.

До можливостей ми відносимо підвищення якості надання публічних послуг у сфері публічного управління та адміністрування засобами електронного врядування, підвищення конкурентоспроможності між публічними службовцями, провайдерами, які готують магістрів та підвищують професійний розвиток правосвідомості публічних службовців, що є елементами інститутів контролю, науки та ін. і створюють середовище можливостей для розвитку трансформаційних змін інституціональному механізму.

Слабкі сторони інституціонального механізму забезпечення розвитку правосвідомості публічних службовців спричинені недосконалістю взаємодії інституту права та інституту публічного управління та адміністрування, відсутність дієвого ціннісно-правового механізму підтримки провайдера та стейкхолдера, недосконалістю нормативно-правової бази та правової культури в державному управлінні.

Слід зазначити, що стрімкий зріст правової свідомості населення України та публічних службовців, зокрема в умовах війни, сильно залежить від духовних цінностей, а не від кількості матеріальних ресурсів. Хоч в мирний час матеріальні ресурси були однією з значущих проблем у реформуванні більшості сфер системи державного управління. Свою вагому роль у змісті розвитку професійної правосвідомості публічних службовців посідає духовна складова та традиції.

Попри статус України як держави світської, певний відсоток людей у процесі життєдіяльності орієнтується на релігійні норми. В цілому, вони не суперечать нормам права в сфері публічного управління проте є вужчими, ніж система правових норм. Традиції, звичаї –

невід’ємна складова, яка виділяє особливості українського народу, його історичні цінності. Нині в незалежній Україні ще більш дієво встановились сучасні тенденції вибіркового відкидання пережитків минулого, а саме марксистських та імперських установок у розумінні держави і права. Це явище, на думку більшості вчених, практиків дає можливість орієнтувати погляди суспільства на демократичні цінності, розповсюджені у більшості розвинених демократичних країн світу. Тому за сучасних умов професійна правосвідомість публічних службовців може стати базою для об’єднання суспільства для ефективного функціонування інститутів права та інститутів ПУА. Однак на практиці часто помічається фактор спрямованості популяризації сучасної правової ідеології переважно на молодь (Барабаш, 2017; Муж, 2015; Пампура, 2016). Серед позитивних сторін цього фактору слід виокремити орієнтованість на європейське майбутнє, адже сучасна молодь, на яку розповсюджуються певні правові переконання, в майбутньому буде керуватись тими самими чітко роз’ясненими принципами, які будуть розвивати ці поняття для подальшої модернізації всієї системи публічного управління (Суходоля, 2021).

Основні аспекти трансформації інституціонального механізму розвитку правової свідомості публічних службовців представлені на рис. 1.

Рис 1. Трансформація складових інституціонального механізму розвитку правової свідомості публічних службовців

Доцільно зазначити і негативні риси зорієнтованості пропаганди переважно на молоді. Більшість населення України на сьогодні є дорослими індивідами, і саме вони, в переважній більшості, забезпечують діяльність ІГС, та попри це вплив нав'язування правових понять на них не так сильно розповсюджений. Це пояснюється тим, що правова ідеологія значної частини цієї категорії населення вже сформована, і її принципи відповідають застарілим тенденціям державного управління, суспільно-політичної системи.

Таким чином, можна виокремити поняття, яке найтісніше взаємопов'язане з поняттям правосвідомості – менталітет. Невизначеність соціального та правового ідеалу – характерна риса українського менталітету. Положення про те, якою є ідеальна система в Україні, містяться в Конституції України (1996), проте велика частина людей оцінюють написані положення як формальні поняття, не розширюючи їхній зміст та значення. В індивідів, зазвичай, відсутнє почуття відповідальності, взаємного зв'язку між особою та державою, який несе за собою взаємовигоду.

Почуття відповідальності фактично забезпечують функціонування інституціонального механізму та механізму прийняття рішень. Українському суспільству характерна чітка розмежованість поколінь. Потреби, поведінка та інтереси молоді та дорослих людей сильно різняться. Ця особливість не дає можливості дати чітку загальну характеристику менталітету суспільства. Цей фактор становить одну з проблем, вирішення якої залежить не тільки від влади, але й від часу. Правові реформи в державному управлінні відповідно характеризуються неабиякою суперечністю, адже певні зміни сприймаються різними категоріями населення та публічними службовцями по-різному (Шелих, 2020, с. 361).

Що стосується влади, то ці умови зобов'язують її враховувати інтереси обох сторін, що потребує значних зусиль і робить процес реформування довшим, складнішим. Розширити поняття про правову свідомість, та насамперед про її зміст, дозволяє багатопланова діяльність України на міжнародній політично-правовій арені, застосування нових підходів щодо розвитку професіоналізму публічних службовців. Розглядати специфіку цього чинника необхідно, використовуючи метод історизму. Під час свого існування держава взаємодіяла та співіснувала з багатьма країнами Сходу та Заходу, це дає нам можливість оцінювати протилежні принципи, обираючи ті, які були б найбільш актуальними в цей складний час у нашій державі. Та ситуація, яка характерна для сьогодення, спрямовує розвиток суспільства

до демократичних цінностей та формування правової свідомості працівників у всіх сферах життєдіяльності, не лише в ПУА.

Мета формування демократичної правосвідомості передбачає, з одного боку, чітке визначення притаманних їй ознак та передумов становлення. З іншого боку, істотна специфіка сучасного суспільства взагалі та українського соціуму зокрема свідчить про необхідність не стільки звернення до вихідних принципів та ідеалів демократії, скільки їх переосмислення з позицій сучасної ситуації в Україні, ґрунтуючись на нових методологічних підходах, які тісно пов'язані з правовою культурою та правовим ідеалом. Забезпечення розвитку цінностей демократії та їх закріплення в професіоналізації публічних службовців, зокрема щодо розвитку правової свідомості в них є одним з найбільш актуальних проблем зростання української державності, воно потребує планомірності та наявності відповідного середовища, простору, умов, за яких це явище може розгорнутися.

Висновки.

Таким чином, успішному розвитку правосвідомості публічних службовців характерна його ініціативність щодо законної реалізації прав, свобод і обов'язків громадянина у відносинах з правовими інституціями, які для забезпечення суспільної активності мають продемонструвати свою дієвість, свій потенціал. Саме таким чином своє найчіткіше зображення отримує правова дійсність у статичі та динаміці, у людській свідомості та на практиці. Дослідження сутності розвитку правосвідомості публічних службовців в умовах інституціонального забезпечення дозволяє більш глибоко розуміти всі нюанси суспільно-політичних процесів у публічному управлінні та адмініструванні.

Висока правова культура, знання правової та організаційної психології, обізнаність публічних службовців у питаннях реалізації права в сфері у публічного управління та адміністрування – складові та функціональні чинники розвитку ідеальної за змістом їх правосвідомості. Поняття, яке соціум вважає своїм правовим ідеалом – це мета, до якої прямує кожна розвинена правова демократична країна.

За результатами проведеного SWOT-інституціонального механізму можна зробити висновок, що сукупність наявних формальних і неформальних інститутів потребують значного реформування й удосконалення, оскільки мають забезпечувати стимулювання, конкурентоспроможність наданих послуг як на внутрішньому, так і на зовнішньому середовищах, доступність публічних послуг для всього населення України.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Барабаш, О. (2017). Правосвідомість та її вплив на поведінку людини. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки, 861, 68-72.
- Василевська, Т. (2022). Вплив політичних партій на етизацію публічного управління та демократичного врядування. Наукові інновації та передові технології, 7(9), 288-300. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7\(9\)-288-300](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7(9)-288-300).
- Гонюкова, Л., Ларіна, Н., & Ларін, С. (2022). Публічне управління захистом національних цінностей в умовах воєнних дій в Україні: теоретико-методологічний підхід. Публічне управління та регіональний розвиток, 16, 356-382. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2022.16.04>
- Гринь, О. Д., & Донченко, О. І. (2014). Питання сучасного стану правосвідомості: особливості формування та проблеми вдосконалення. Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство, 19(3), 7-16.
- Конституція України. (1996). Відомості Верховної Ради України. Відновлено з <https://web.znu.edu.ua/>
- Корчак, Н. М. (2014). Державне регулювання відносин конкуренції в Україні (господарсько-правовий аспект). (Монографія). К.: Національна академія прокуратури України.
- Корчак, Н. М., & Пархоменко-Куцевіл, О. І. (2021). Добросовісність державного службовця: етичний та юридичний виміри. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право», 2(59), 78-84.
- Кравченко, С. (2009). Громадська правова свідомість як необхідний елемент побудови громадянського суспільства в Україні. Право України, 12, 140-143.
- Ларіна Н., & Ларін, С. (2022). Професіоналізація публічних службовців як напрям захисту національних цінностей в публічному управлінні. Аспекти публічного управління, 10(6), 95-101. DOI: <https://doi.org/10.15421/152249>
- Муж, В. (2015). Громадянське суспільство як форма вираження колективної правосвідомості. Вісник НУ «Львівська політехніка». Юридичні науки, 827, 169-173.
- Омельчук, І. (2003). Структура правосвідомості молоді. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матер. ІХ регіон. наук.-практ.конф., 13-14 лют. 2003 р. (с. 37-39). Львівський національний університет ім. І. Франка.
- Пампура, М. В. (2016). Правосвідомість у суспільстві, що трансформується: функціональний аспект. Форум права, 5, 139-143.
- Рачинський, А. П. (2022). Управління знаннями у розвитку професійних компетентностей публічних службовців. Державне управління: удосконалення та розвиток, 10. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.12.1
- Сніжко, Д. В. (2022). Концепти ціннісно-правового механізму забезпечення розвитку правосвідомості у публічних службовців. Державне управління та регіональний розвиток, 13, 540-546. DOI: 10.34132/pard2022.15.10
- Сніжко, Д. В., & Ларіна, Н. Б. (2021). Понятійно-категорійний апарат дослідження розвитку правосвідомості у публічних службовців. Аспекти публічного управління, 9(4), 13-20. DOI: <https://doi.org/10.15421/152132>
- Суходоля, М. В. (2021). Безпосередні засоби впливу на правосвідомість та правову культуру. Журнал східноєвропейського права, 85, 150-155.
- Хаджирадева, С., Доценко, Т., & Пукір, Ю. (2020). Структуризація базових складових та процедур кадрового процесу в органах публічної влади. Публічне управління та регіональний розвиток, 9, 857-888. Відновлено з <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/208>
- Шелих, А. А. (2020). Правова держава, правосвідомість та забезпечення прав людини. Альманах права, 11, 358-362.
- Khadzhyradieva, S., Docsenko, T., Sitsinska, M., Baiun, Y., & Pukir, Y. (2020). Prerequisites for process management implementation in the public administration of Ukraine. International Journal of Criminology and Sociology, 9, 2825-2833. Retrieved from <https://www.lifescienceglobal.com/pms/index.php/ijcs/article/view/8065>

REFERENCES

- Barabash, O. (2017). Legal awareness and its influence on human behavior. Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences, 861, 68-72.
- Constitution of Ukraine. (1996). Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <https://web.znu.edu.ua/>
- Gryn, O. D., & Donchenko, O. I. (2014). Issues of the modern state of legal awareness: peculiarities of formation and problems of improvement. Bulletin of Odessa National University. Series: Legal Studies, 19(3), 7-16.
- Hadziradeva, S., Dotsenko, T., & Pukir, Yu. (2020). Structuring of the basic components and procedures of the personnel process in public authorities. Public administration and regional development: Scientific journal, 9, 857-888. Retrieved from <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/208>
- Honyukova, L., Larina, N., & Larin, S. (2022). Public management of the protection of national values in the conditions of military operations in Ukraine: a theoretical and methodological approach. Public administration and regional development, 16, 356-382. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2022.16.04>
- Khadzhyradieva, S., Docsenko, T., Sitsinska, M., Baiun, Y., & Pukir, Y. (2020). Prerequisites for process management implementation in the public administration of Ukraine. International Journal of Criminology and Sociology, 9, 2825-2833. Retrieved from <https://www.lifescienceglobal.com/pms/index.php/ijcs/article/view/8065>

- Korchak, N. M. (2014). State regulation of competition relations in Ukraine (economic and legal aspect). (Monograph). K.: National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine.
- Korchak, N. M., & Parkhomenko-Kutsevil, O. I. (2021). Integrity of a civil servant: ethical and legal dimensions. Scientific works of the National Aviation University. Series: Legal Bulletin "Air and Space Law", 2(59), 78-84.
- Kravchenko, S. (2009). Public legal awareness as a necessary element of building a civil society in Ukraine. Law of Ukraine, 12, 140-143.
- Larina, N., & Larin, S. (2022). Professionalization of public servants as a direction of protection of national values in public administration. Public Administration Aspects, 10(6), 95-101. DOI: <https://doi.org/10.15421/152249>
- Muzh, V. (2015). Civil society as a form of expression of collective legal consciousness. Bulletin of Lviv Polytechnic University. Legal Sciences, 827, 169-173.
- Omelchuk, I. (2003). The structure of legal awareness of young people. Problems of state formation and protection of human rights in Ukraine: Mater. IX region. Scientific and practical conference, February 13-14. 2003 (c. 37-39). Lviv National University named after I. Franko.
- Pampura, M. V. (2016). Legal awareness in a transforming society: functional aspect. Law Forum, 5, 139-143.
- Rachinsky, A. P. (2022). Knowledge management in the development of professional competencies of public servants. Public administration: improvement and development, 10. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.12.1
- Shelich, A. A. (2020). The rule of law, legal awareness and the provision of human rights. Law Almanac, 11, 358-362.
- Snizhko, D. V. (2022). Concepts of the value-legal mechanism of ensuring the development of legal awareness among public servants. Public administration and regional development, 13, 540-546. DOI: 10.34132/pard2022.15.10
- Snizhko, D. V., & Larina, N. B. (2021). Conceptual-categorical apparatus of research on the development of legal awareness among public servants. Public Administration Aspects, 9(4), 13-20. DOI: <https://doi.org/10.15421/152132>
- Sukhodolya, M. V. (2021). Direct means of influence on legal awareness and legal culture. Journal of East European Law, 85, 150-155.
- Vasylevska, T. (2022). The influence of political parties on the ethnoization of public administration and democratic governance. Scientific Innovations and Advanced Technologies, 7(9), 288-300. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7\(9\)-288-300](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7(9)-288-300).